

VAZDUHOPLOVSTVO u NOR-u 1941-1945.

**GRUPA
VAZDUHOPLOVNIH
DIVIZIJA
1945.-2015.**

Autor: Mr Zlatomir Grujić,
pukovnik u penziji

STVARANJE GRUPE VAZDUHOPLOVNIH DIVIZIJA

1944. godine NOVJ postaje snažna oružana sila, sa vidovskim obeležjima, uključujući i vazduhoplovstvo. Formirane su:

Prva vazduhoplovna baza (14. oktobar 1942),

Prva eksadrila NOVJ (22. april 1944) i

Druga eskadrile NOVJ (1. jul 1944).

Narasta potreba za stvaranjem snažne vazduhoplovne komponente NOVJ.

VAZDUHOPLOVNA POMOĆ SSSR

21. septembra 1944. godine

**U Moskvi je postignut sporazum između
predsednika Nacionalnog komiteta
oslobođenja Jugoslavije, maršala Tita, i
predsednika vlade SSSR, da se za potrebe
Jugoslavije isporuče avioni, naoružanje i
oprema za dve kompletne
vazduhoplovne divizije.**

UGOVOR TITA I TOLBUHINA

16. oktobra 1944. godine

U Beloj Crkvi potpisan je ugovor između VK NOVJ, maršla Tita i komandanta 3. ukrajinskog fronta Crvene Armije, maršala Tolbuhina, kojim su utvrđeni detalji sporazuma iz Moskve. Predviđeno je da 10. jurišna i 236. lovačka divizija iz sastava 17. vazduhoplovne sovjetske armije nastave u novembru i decembru 1944. dejstva protiv neprijatelja na teritoriji Jugoslavije i da istovremeno pomognu u preobuci i formiranju vazduhoplovnih jedinica NOVJ.

RESPEKTIVNA VAZD. FORMACIJA

Dve vazduhoplovne divizije - jurišna i lovačka sa pozadinskim jedinicama, iz 17. vazdušne armije Trećeg ukrajinskog fronta, bile su respektivna formacija od 5.500 ljudi i 250 aviona tipa "IL-2" i "JAK". Cilj im je bio da podrži snage jugoslovenske Prve, Druge i Treće armije u operacijama za konačno oslobođenje, i osposobi jugoslovenski vazduhoplovni kadar za ovladavanje borbenom vazduhoplovnom tehnikom, po principu "dubliranja".

PRIKUPLJANJE VAZDUHOPLOVACA I OBUKA

U centrima u Pančevu i Zemunu, prikupljeno nekoliko hiljada vazduhoplovaca, koji su prošli stručnu i zdravstvenu selekciju. Zatim su upućivani u Novi Sad, gde je 11. novembra 1944. godine, formirana prijemna komisija za popunu komandi, štabova i jedinica Grupe vazduhoplovnih divizija. Nakon prijema kandidata izvršena je selekcija i klasifikacija kadra, a 28. novembra 1944. godine, počela je preobuka po specijalnostima vazduhoplovno–tehničke službe.

Grupa vazduhoplovaca u sabirnom centru
u Pančevu, novembra 1944. godine

PREOBUKA PILOTA

Preobuka pilota počela je
10. decembra 1944. godine. Preobuka pilota
lovaca na avionima "JAK"

bila je na aerodromu Ruma, a pilota
jurišnika na aerodromu Zemun. Prva
grupa je završila preobuku i uključila se
u borbene jedinice 18. januara 1945.
godine.

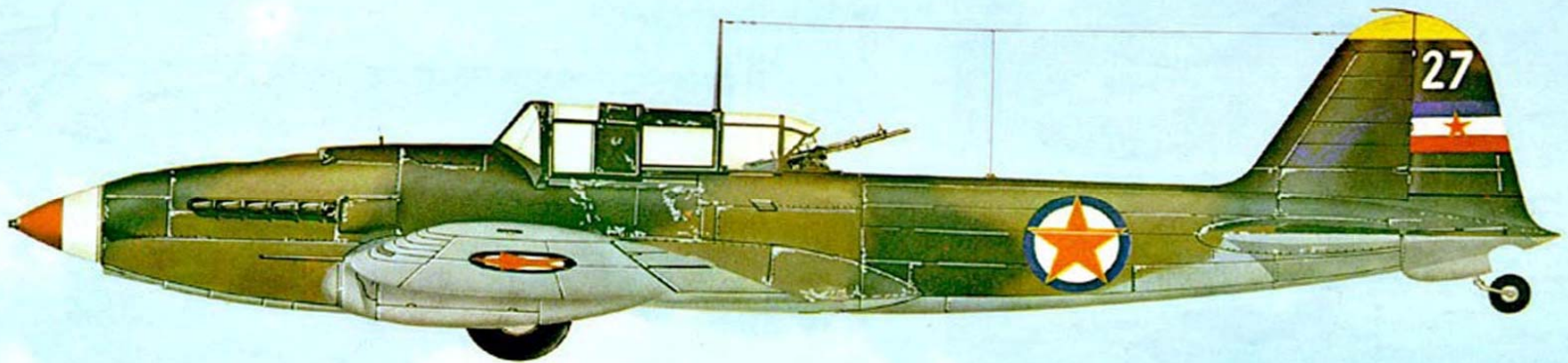

Grupa pilota–jurišnika u centru za preobuke
na aerodromu Zemun, januar 1945. godine

“DUBLIRANJE”

Obuka i osposobljavanje letачkog i ostalog sastava, vršena je **po principu "dubliranja"**, u svakoj sovjetskoj jedinici paralelno je bio raspoređen i jugoslovesnki sastav, tako da je osposobljavanje išlo veoma brzo i efikasno. Nešto slično bilo je primenjeno i u osposobljavanju srpskog vazduhoplovnog kadra u francusko–srpskim eskadrilama na Solunskom frontu 1917/18. godine. Takav princip osposobljavanja dao je odlične rezultate i jugoslovenski sastav je vrlo brzo bio osposobljen za samostalna borbena dejstva.

FORMIRANJE JURIŠNIH VAZD. PUKOVA

422. vazd. jurišni puk

4. decembra 1944. godine

**U Novom Sadu je formiran
422. vazduhoplovni jurišni puk.**

**U svom sastavu puk je imao tri eskadrile,
naoružane jurišnim avionima IL-2.**

**Puk je počeo da izvršava borbene zadatke
22. januara 1945. godine.**

423. vazd. jurišni puk

9. decembra 1944. godine

U Rumi je formiran 423. vazduhoplovni jurišni puk. U svom sastavu puk je imao tri eskadrile naoružane jurišnim avionima IL-2.

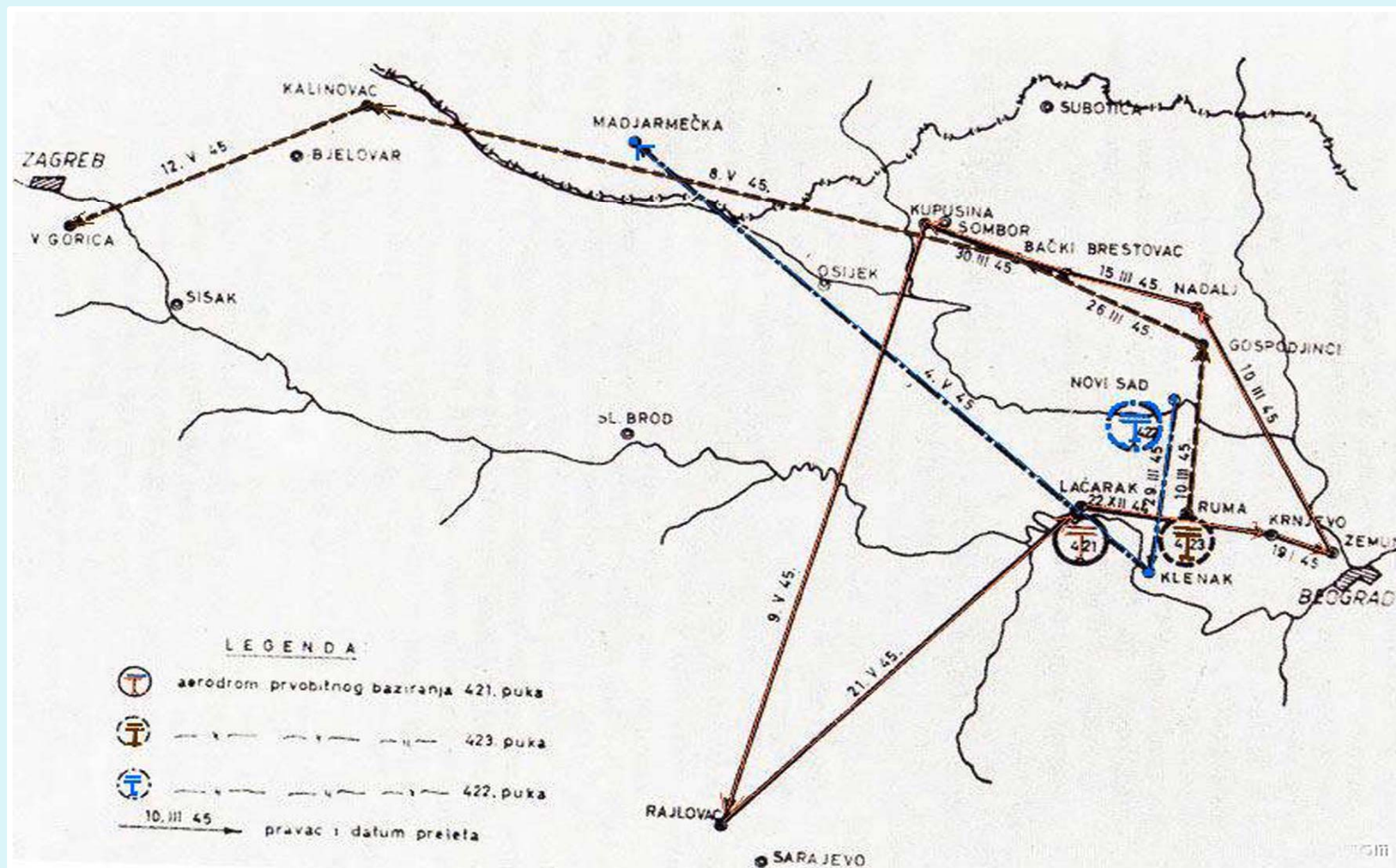
Prvi ratni zadatak puk je izvršio
19. januara 1945. godine.

421. vazd. jurišni puk

20. decembra 1944. godine

U Laćarku (u Sremu) formiran je 421. vazduhoplovni jurišni puk. Za komandanta je postavljen major Dušan Božović, a za političkog komesara poručnik Vinko Sever. U sastav puka ušle su tri eskadrile, noružane jurišnim avionima "IL-2". Komandiri eskadrila su bili potporučnici: Jerolin Gregorov, Ivan Koroša i Jovan Utornik. Borbena dejstva puk je počeo da izvršava 19. januara 1945. godine.

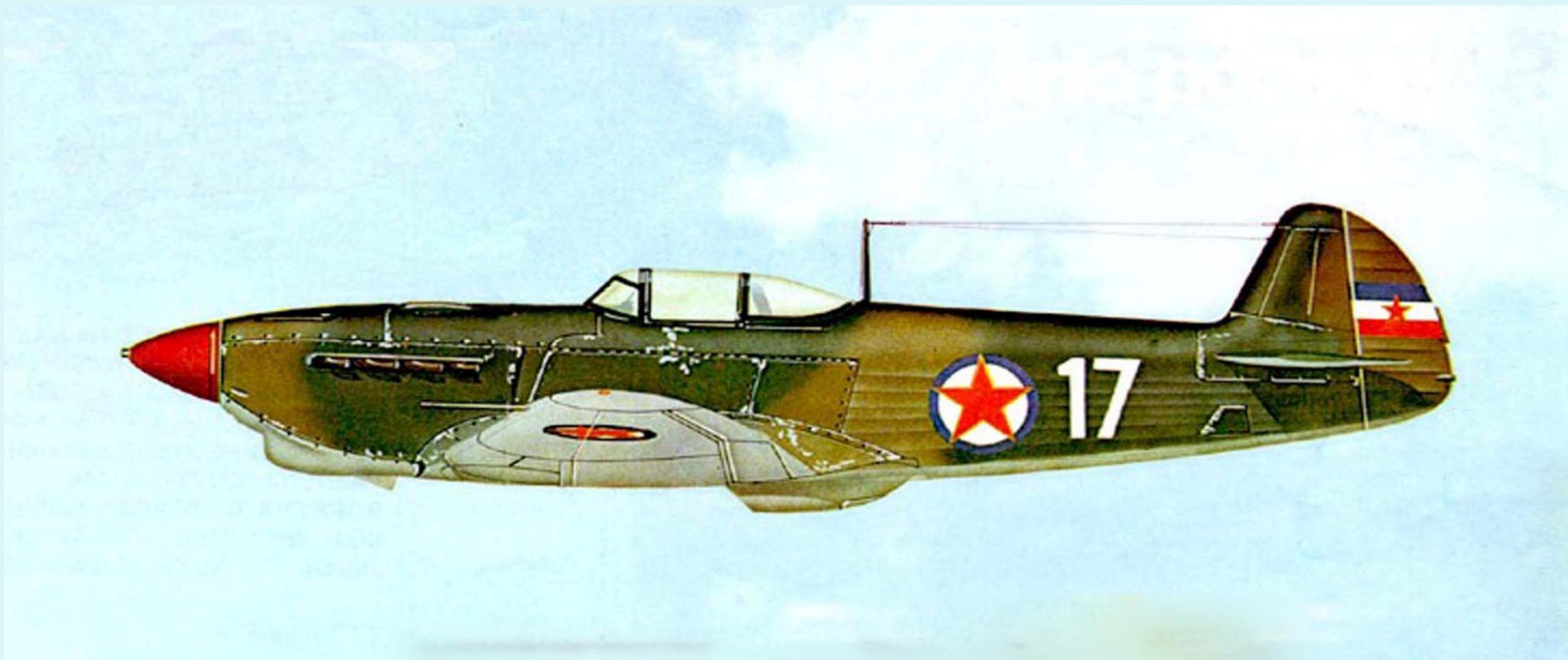
Aerodromi baziranja jurišnih vazd. pukova

Jurišnik Il-2 šturmovik

FORMIRANJE LOVAČKIH VAZD. PUKOVA

112. lovački vazd. puk

15. decembra 1944. godine

U Velikim Radincima formiran je 112. vazduhoplovni lovački puk. Za komandanta puka postavljen je kapetan Savo Poljanec, za komesara kapetan Mile Rodić. Puk su sačinjavale tri eskadrile naoružane lovačkim avionima "jak".

Komandiri eskadrila su bili : potporučnik Svetozar Petrović, mlađi vodnik Franc Perdan i mlađi vodnik Josip Križaj.

Puk je počeo da izvršava borbena dejstva 23. januara 1945. godine.

113. lovački vazd. puk

15. decembra 1944. godine

U Rumi je formiran 113. vazduhoplovni lovački puk. Za komandanta puka određen je kapetam Miljenko Lipovšćak, a za komesara poručnik Drago Đuričković. U svom sastavu puk je imao tri eskadrile naoružane lovačkim avionima "jak". Komandiri eskadrila bili su : potporučnik Andrija Arapović, stariji vodnik Stojan Markičević i poručnik Spasoje Zerevski. Borbena dejstva puk je počeo da izvršava 20. januara 1945. godine.

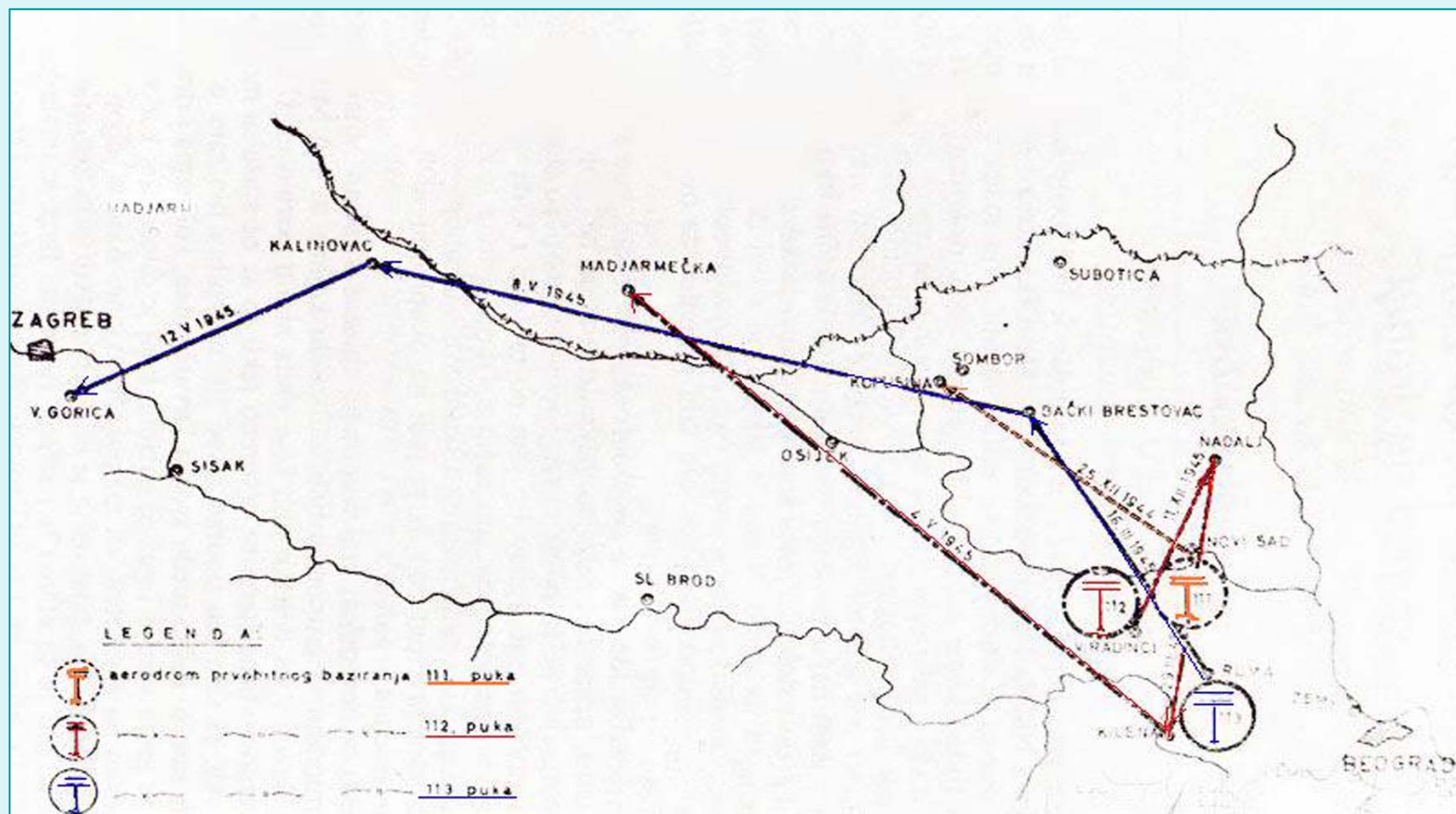
Grupa pilota–lovaca u centru za preobuke na aerodromu
Ruma, januara 1945. godine

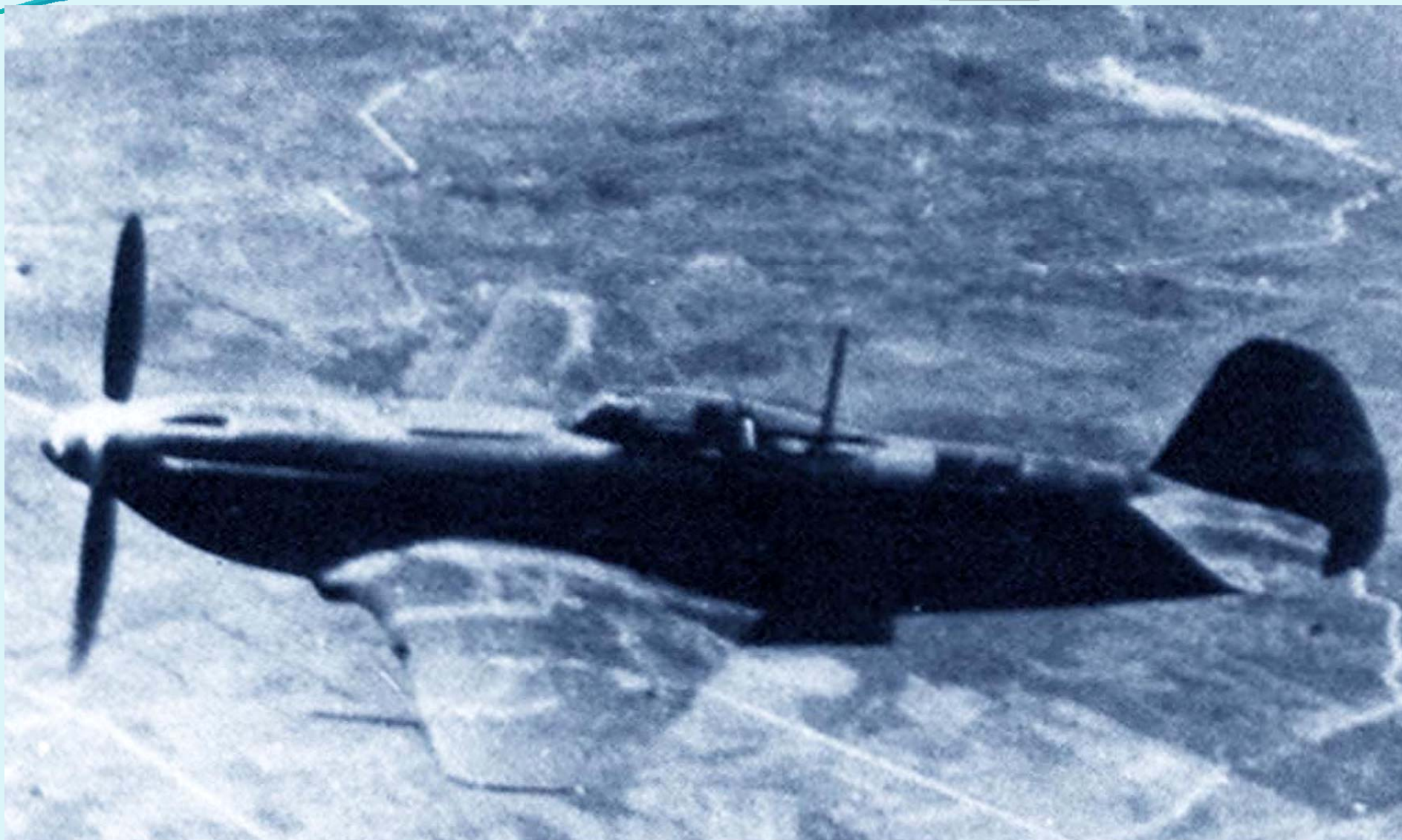
111. lovački vazd. puk

25. decembra 1944. godine

U Novom Sadu je formiran 111. vazduhoplovni lovački puk. Za komandanta puka postavljen je kapetan Ljubomir Popadić, a za komesara kapetan Milan Zrilić. U sastavu puka ušle su tri eskadrile, naoružane lovačkim avionima "jak". Komandiri eskadrila bili su : stariji vodnik Đorđe Đuričić, potporučnik Radovan Daković i vodnik Aleksandar Brajović. Puk je počeo da izvršava borbena dejstva 25. januara 1945. godine.

Aerodromi baziranja lovačkih vazd. pukova

Lovac Jak u letu

VAZDUHOPLOVNE DIVIZIJE

11. vazd. lovačka divizija

**29. decembra 1944. godine
Naredbom Štaba vazduhoplovstva NOVJ,
u Rumi je formirana 11. vazduhoplovna lovačka
divizija, koja je u svom sastavu imala 111, 112. i 113.
lovački puk, 11. samostalnu četu za vezu i 11.
pokretnu aeroplansku radionicu.
Za komandanta divizije postavljen je
major Aresnije Boljević, a za komesara
kapetan Ljubiša Ćurguz.**

42. vazd. jurišna divizija

29. decembra 1944. godine

Naredbom štaba vazduhoplovstva NOVJ,

u Novom Sadu je formirana

42. vazduhoplovna jurišna divizija,

koja je u svom sastavu imala

421, 422. i 423. vazd. jurišni puk.

Komandant divizije je bio pukovnik

Božo Lazarević

9. oblasna vazd. baza

29. decembra 1944. godine

Narebom Štaba Vazduhoplovstva NOVJ, u Novom Sadu je formirana 9. oblasna vazduhoplovna baza, koja je počela rad 5. januara 1945. godine. Zadatak baze je bio da organizuje pozadinsko, materijalno-tehničko i borbeno obezbeđenje jedinica obe vazduhoplovne divizije, čije su jedinice bile locirane na više aerodroma. Za komandanta baze postavljen je pukovnik Teodor Uzelac, a za političkog komesara Mehmed Šeremet.

POČETAK BORBENIH DEJSTAVA GVD

17. 01. 1945. godine 11. lovačka i 42. jurišna divizija počele su b/d u podršci j-ca 1,2. i 3. JA. U odbijanju protivnapada neprijatelja 17, 18. i 19. 01. na frontu 1. A, avijacija je do 23.01. neprijatelju nanela velike gubitke u živoj sili i tehnici, a snage 1. A su oslobodile Šid, Adaševce i Vašicu i stabilizovale front, pa Nemci do aprila nisu preduzimali ofanzivna dejstva. Krajem januara b/d avijacije bila su na podršci 2. A – po neprijateljskim kolonama na prelazima preko r. Sava kod Brčkog i na komunikacijama Bijeljina – Brčko i Nova Kasaba – Drinjača, a u rejonima Vukovar, Virovitica, Županja i drugim, avijacije je vršila izviđanja i dejstva manjeg inteziteta.

DEJSTVA U FEBRUARU 1945.

- B/d 11. lovačke i 42. jurišne divizije bila su u podršci 2. A u istočnoj Bosni. Usled upornog nastojanja Nemaca da izvuku snaga iz Albanije i Grčke dolinom r. Drina i r. Bosna vodile su se borbe po celoj dužini tih reka, i na prelazima na r. Sava. U februaru vršina su jurišna dejstva po nepr. kolonama duž komunikacija, žel. kompozicijama na prugama i u žel. stanicama, po prelazama reka i po utvrđenim rejonim odbrane, i izviđanja dublje pozadine fronta.
- 22. februara prilikom izviđanja u rejonu Đakova poginuo je st. vodnik Kosta Munjin, pilot 111. vazd. Lovačkog puka.

DEJSTVA U MARTU 1945.

- 6. – 22. marta vazduhoplovna podrška 3. A prilikom likvidacije dravskog mostobrana koji neprijatelj uspostavio na Dravi kod Valpova i Donjeg Miholjca. Borbe na mostobranu izvodile su jedinice 3. A od 6. do 21. marta uz podršku avijacije vazduhoplovnih divizija. Avijacija je pored izviđanja vršila udare po komunikacijama gde je neprijatelj pravozio trupe i materijal i uništila skele za prevoz.
- 14. marta prilikom borbenog izviđanja u rejonu Vukovar–Vinkovci–Županja–Brčko, pri povratku sa zadatka, poginuo je kod Slankamena vodnik Aleksandar Janković, pilot 113. vazd. lovačkog puka.
- 21. marta na izvršavanju ratnog zadatka kod Valpova poginuli su komandant 423. vazd. jurišnog puka, major Milan Malnarić i strelac Stevan Abraham.

ŠTAB GVD

15. marta 1945. godine

Aktom Ministarstva narodne odbrane DFJ formiran je Operativni štab Grupe vazduhoplovnih divizija radi bolje pripreme, efikasnije podrške avijacije u operacijama 1,2. i 3. armije i neposrednog rukovođenja vazduhoplovnim jedinicama u završnim operacijama za oslobađanje zemlje. Operativni štab je bio u sastavu : komandant pukovnik Božo Lazarević, politički komesar Ljubomir Momčilović, a načelnik štaba pukovnik Zdenko Ulepić.

ОПЕРАТИВНИ ШТАБ ГРУПЕ
ВАЗДУХОПЛОВНИХ ДИВИЗИЈА

11. ловачка
авијацијска дивизија

Центар за обуку
пилота

42. јуришна
авијацијска дивизија

111. лап

112. лап

113. лап

421. јап

422. јап

423. јап

1. лае

1. лае

1. лае

1. јае

1. јае

1. јае

2. лае

2. лае

2. лае

2. јае

2. јае

2. јае

3. лае

3. лае

3. лае

3. јае

3. јае

3. јае

ДЕВЕТА ОБЛАСНА
ВАЗДУХОПЛОВНА БАЗА

79. БАС

78. БАС

910. БАС

911. БАС

912. БАС

9. ЧЗВ

9. ИНТ. СКЛ.

РАДИОНИЦЕ

9. ТЕХ. ч.

942. АУТО. Б.

934. ИНЖ. Б.

944. ПАМ. ч

974. ГЛ. ВАЗ. СКЛ.

K-da i štab 42. jurišne vazduhoplovne divizije

K-da i štab 42. jurišne vazd. divizije počeli su sa aktivnostima 5. januara 1945. u Novom Sadu. K-dant divizije bio je puk. Božo Lazarević, a posle njegovog postavljenja za k-ta Operativnog štaba GVD, puk. Jevrem Bjelica. Diviziji su neposredno bili potčinjeni 421, 422 i 423. jurišni avijacijski pukovi i prateće vazd.-tehničke jedinice. Imala 1.100 ljudi, 253 letaća, (pilota 113 i strelaca 140), a u naoružanju 125 aviona "IL-2", popularnih "Šturmovika", najboljih jurišnika II sv. rata, Tabela br. 1

Табела број 1.

Јединица	Официра	По дофицира	Војника	Свега	Од тога	
					летаћа	ВТСл
Штаб 42. ЈАД	20	17	20	57	4	7
421.јап	31	65	196	292	81	188
422.јап	38	61	210	309	85	203
423.јап	19	85	192	296	83	196
42. ч везе	4	16	66	86	-	-
42. парца	2	10	48	60	-	59
Свега:	114	254	732	1.100	253	653

K-da i štab 11. lovačke vazduhoplovne divizije

Komanda i štab 11. lovačke vazduhoplovne divizije počeli su sa aktivnostima 7. januara 1945. godine u Rumi. Prvi komandant divizije bio je major pilot lovac Arsenije Boljević. Jedanaestoj lovačkoj vazd. diviziji bili su neposredno potčinjeni 111, 112 i 113. lovački avijacijski puk i prateće vazduhoplovnotehničke jedinice. Divizija je imala oko 1.000 ljudi, od toga 136 pilota, a u naoružanju 115 aviona tipa "JAK", Tabela broj 2.

Табела број 2.

Јединица	Официра	Подофицира	Војника	Свега	Од тога	
					летача	ВТСл
Штаб 11. ЛАД	21	25	42	88	4	15
111.јап	26	73	163	262	46	195
112.јап	26	54	173	253	41	191
113.јап	29	71	155	255	45	184
11. ч везе	4	15	45	64	-	-
11. парца	3	12	47	62	-	61
Свега:	109	205	226	984	136	647

Komandnat 11. lovačke vazd. divizije major Arsenije Boljević

DEJSTVA U APRILU

- 6. aprila - prilikom napada na neprijateljevu kolonu u rejonu Doboj-Derventa poginuo je vodnik Josip Grabar, pilot 112. puka.
- 6. aprila - na izvršenju ratnog zadatka u rejonu Kotarsko, poginuli su vodnik Sima Mihajlović, pilot 422. vazd. jurišnog puka i strelac Miodrag Damjanović.
- 12. aprila - izvršen je proboj Sremskog fronta uz masovnu vazd. podršku. Za proboj fronta bile su određene 1. i 3. A, a vazd. podršku pružile su jedinice GVD i to u dve etape. Prva, od 26. marta do 9. aprila, u kojoj je avijacija izvršila izviđačke zadatke u rejonima Brčko-Vukovar-Đakovo-Našice-Vinkovci-Tovarnik, i druga etapa, od 9. do 11. aprila, u kojoj je avijacija neprestano i masovno pružila vatrenu podršku proboja. Posle proboja Sremskog fronta, jedinice GVD nastavile su da pružaju podršku 1,2. i 3. A od 15. aprila do 25. maja 1945. godine.
- 15. aprila - na izvršenju ratnog zadatka u rejonu Vrpolja poginuli su potporučnik Vasa Gojković, pilot 423. vazd. jurišnog puka i strelac Milorad Trifunac.

**Grupa pilota i vazdušnih strelaca 422. vazduhoplovnog puka na
aerodromu Klenak, april 1945. godine**

Dejstva od 6. do 25. maja 1945. g

- U razbijanju i uništavanju četničkih i ustaških vojnih grupacija, sa snagama 3. korpusa JA sadejstvovala su dve avijacijske jedinice – eskadrila mešovitog sastava (mostarska eskadrila) I Operativna grupa 421. vazduhoplovnog puka.
- Operativna grupa je izdvojena iz 421. vazduhoplovnog puka koji je do 18. aprila izvršavao borbene zadatke u sklopu ratnih dejstava GVD u završnim operacijama.
- Dejstva Operativne grupe 421. vazduhoplovnog puka bila su vrlo efikasna i predstavljaju vredan doprinos u uništavanju četničkih i ustaških vojnih grupacija. Osobenost ove jedinice je u činjenici da su ratne zadatke izvršavale posle završetka drugog svetskog rata ne samo u Evropi posle 9. maja, veći u Jugoslaviji posle 15. maja.

Rasformiranje GVD

9. AVGUSTA 1945. GODINE

Rasformiran je Operativni štab Grupe vazduhoplovnih divizija, a 11. lovačka i 42. vazduhoplovna jurišna divizija potčinjene su neposredno Komandi Ratnog vazduhoplovstva.

9. AVGUSTA 1945. GODINE

Štab Vazduhoplovstva JA u Zemunu preformiran je u Komadu Ratnog vazduhoplovstva (KRV).

ZAKLJUČAK

- Jedinice GVD ostvarile su značajne borbene i moralne efekte. Pukovi ovih divizija izvršili su samostalno 1.445 borb. letova, a sa sovjetskim posadama 4.568 letova. Uništili su preko 200 protivavionskih topova i mitreljeza, 32 lokomotive, 312 vagona, 43 tenka, 1.335 kamiona, 51 plovni objekat, dva mosta, 19 magacina, 1.121 kola, 25 putničkih automobila i izbačeno iz stroja oko 7.500 neprijateljskih vojnika.
- Formiranje GVD bio je najkrupniji događaj u stvaranju i izgradnju ratnog vazduhoplovstva u toku NOR-a. To je bila prva vazduhoplovna formacija operativnog ranga i značaja, okosnica daljeg razvoja ovog vida.